

Иво Андрић

АСКА И ВУК

Ово се десило у овчијем свету на Стрмим Ливадама. Кад је Аја, крупна овца тешког руна и округлих очију, ојагњила своје прво јагње, оно је изгледало као и сва остала новорођенчади шака влажне вуне која почиње да кмечи. Било је женско. И било је сироче, јер је Аја управо тих дана изгубила мужа кога је много волела. То дете мајка је назвала Аска, налазећи да је то врло пристало име за будућу овцу-лепотицу.

Првих дана јагње је ишло за мајком, као и сва остала јагњад, али чим је стало да трчи на својим још крутим и необично издуженим ножицама, и да пасе самостално, одмах је почело да показује своју ћуд. Није се држало мајчина скута, није слушало њена дозивања ни куцање звона на овну претходнику, него је волело да лута путевима које је само налазило, да тражи одвојену пашу на удаљеним местима.

Мајка је опомињала своје иначе добро и лепо и паметно дете, обасипала га саветима и прекорима и предочавала му све опасности таквог владања у крају као што је њихов, где има увек понеки лукав и крволочан вук, коме чобани ништа не могу и који коље овце и њихову јагњад, нарочито кад се одвоје и залутају. Стрепела је Аја, и често се питала у кога се уметнуло ово њено дете, и то женско, да је овако својеглаво и немирно. На кога је да је, тек то шиљеже – тако у овчијем свету називају шипарице и дечаке – било је велика брига материна. У школи, Аска је прилично учила и доста добро напредовала. Али кад год би мајка отишла да се распита за њене оцене и владање, учитељица је одговарала да је дете даровито и могло би да буде први ћак, само да није тако живо и расејано. Једино из фискултуре имало је стално одличну оцену.

Једног дана, кад је завршила са добрим успехом разред, Аска је стала пред мајку и изјавила да жели да учи балетску школу. Мајка се најпре одлучно одупрла. Наводила је многе разлоге, све један убедљивији од другог. Доказивала је да нико у њиховој породици није био друго до мирна овца домаћица. Уметност је, говорила је мајка, несигуран позив који нит храни нит брани оног ко му се ода. Пут уметности уопште је неизвесан, варљив и тежак, а игра је понајтежа и најварљивија од свих уметности, чак озлоглашена и опасна ствар. Тим путем није пошла ниједна овчица из добре куће. И све тако. – Шта ће, најпосле, казати цео овај наш овчији свет кад чује да је моја кћерка пошла управо тим путем?

Тако је одговарала Аску њена брижна и добронамерна мајка. Али познавајући нарав своје кћери, унапред је знала да се њеној жељи неће моћи дуго одупирати. И попустила је. Уписала је малу у овчију балетску школу, надајући се да ће тако можда донекле укротити њен урођени немир, иако су и овце и овнови из стада у већини осуђивали ту мајчину одлуку.

Не би се могло рећи да је Аја била равнодушна према замеркама и оговарањима оваца и овнова у тору и на паши, али мајка воли своје дете толико да уз њега заволи и оне његове особине које не одобрава у души. Мало-помало, мирила се овца-мајка са ћеркином жељом и почињала друкчије да гледа на ствар. Она се питала шта, на крају крајева, може бити ружно у уметности? А игра је најплеменитија од свих вештина, једина код које се служимо искључиво својим рођеним телом.

То мирење јој је било утолико лакше што је мала Аска заиста показивала много дара и воље за игру, и видно напредовала. А уз то, девојчица је била чедна и безазлена како се само пожелети може. Али своје чудне и опасне навике да лута далеко од овчијих пашњака и пландишта није могла да се ослободи никада. И једног дана десило се оно чега се Аја увек прибојавала.

Аска је са одличним успехом завршила прву годину балетске школе и управо је требало да почне другу. Био је почетак јесени са још јаким сунцем, које неприметно почиње да бледи, и топлим кратким кишима од којих се ствара радосна дуга изнад влажних и обасјаних предела. Аска је тога дана била нарочито ведра и живахна – и расејана. Занесена свежином дана и лепотом сочне траве, зашла је мало-помало све до ивице удаљене букове шуме, па чак и у њу. Ту је трава била, како се Аски чинило, нарочито сочна и што дубље у шуму, све сочнија.

У шуми је било још млечне магле која се, као остатак неке чудне ноћне игре, повлачила пред сунцем. Бело и светло и тихо. Слаба видљивост и потпуна тишина стварале су зачаран предео у ком простор и даљина нису имали мере и у ком је време губило своје значење.

Аска је њушила старе нагнуте букве обрасле маховином која опија као прича о необичном доживљају, претрчавала светле зелене чистине, и чинило јој се да прича нема краја ни необичним доживљајима броја. И кад је била на једној од таквих чистина – нашла се одједном лице у лице са страшним вуком. Искусан, стар и дрзак, он се био привукао све до тих крајева у које иначе вукови у то доба године не силазе. Његово олињало крзно, зеленкасто и смеђе, омогућило му је да се изједначи са јесењим буквама и травом која почиње да вене.

Дивни предео, који је опијао и заносио Аску, дигао се одједном као танка и варљива завеса, а пред њом је стајао вук ужагрених очију, подвијена репа и као на смех малко искежених зуба, страшнији од свих мајчиних опомена. Крв се у Аски следила и ножице су под њом одрвенеле. Присећала се да треба да дозове своје, и отварала је уста, али гласа није било. Али смрт је пред њом била, невидљива а једина и свугдашња, грозна и невероватна у својој грозоти. Вук је направио полукруг око своје непомичне жртве, полагањим, меким ходом који претходи скоку. Изгледало је да са неверицом, уколико вукови познају неверицу, посматра шиљеже и да се са сумњом, јер за сумњу су вукови способни, и са страхом од замке пита како је овако младо, бело и лепо, могло залутати чак овамо и доћи му тако рећи под зуб.

За жртву то су били неочекивани чудни тренуци, негде између самртног ужаса, у ком је већ била потонула, и незамишљене, кржаве и коначне чињенице која се крије иза реци – смрт. То је већ премрлој Аски остављало нешто мало времена и тамо где је мислила да га више нема и не може бити, али тако мало да је то једва личило на време. То јој је дало и снаге за покрет, али то није био покрет одбране, јер за њега није била способна. Последњи покрет могао је бити само – игра.

Тешко, као у мучном сну, девојчица је учинила први покрет, један од оних покрета који се вежбају уз "штанглу" и који још и не личе на игру. Одмах за тим је извела други, па трећи. Били су то скромни, убоги покрети на смрт осуђеног тела, али довољни да за који тренутак зауставе изненађеног вука. И кад је једном почела, Аска их је низала један за другим, са ужасним осећањем да не сме стати, јер ако између једног и другог покрета буде само секунд размака, смрт може ући кроз ту пукотину. Изводила је "корак", оним редом којим их је учила у школи и као да чује оштри глас своје учитељице: "Један – и – два! Један – и – два – и – три!"

Тако је ишло све редом. Све што је у току прве године могла да научи. Покрети су кратки, брзи, и не могу да испуне време што стоји непомично као празнина из које стално прети смрт. Прешла је и на фигуре које се у школи изводе без ослона, на средини сале. Али ту су њено знање и њене снаге били ограничени. Правилно и потпуно умела је да изведе две-три фигуре. И она их је изводила грозничаво. Једна, па друга, па трећа. И ту је био отприлике крај њеног знања и вештине. Морала је да понавља покрете, а бојала се да понављањем не изгубе од своје снаге и привлачности. И узалуд је настојала да се сети још нечега што би могла да изведе и чиме би затрпала понор који је чека на крају игре. Време пролази, вук још гледа и чека, али већ почиње да се приближава, а пред њом су немилосрдно затворена сва даља знања класичне игре, и глас учитељице постаје све тиши, губи се негде потпуно. Добро је послужило њено знање, али сад је и њему дошао крај. Знање изневерило, школа не уме ништа више да јој каже, а ваља живети и, да би се живело, – играти.

И Аска је кренула у игру изнад школа и познатих правила, мимо свега што се учи и зна.

Ко зна да ли је свет овај, откад постоји, видео оно што је тога дана видела скромна и безимена шума изнад Стрмих Ливада. Преко зелених чистина, преко уских пролаза, између сивих и тешких букових дрвета, по глатком и смеђем ћилиму од лишћа које се годинама слаже једно на друго, играла је овчица Аска, чиста, танка, ни још овца ни више јагње, а лака и покретна као бела врбова маца коју носи ветар, сивкаста кад би ушла у прамен танке магле а светла, као изнутра обасјана, кад би се нашла на чистини преливеној сунцем. А за њом је, нечујним корацима и не одвајајући поглед, од ње, ишао матори курјак дугогодишњи и невидљиви крвник њеног стада.

Лукави, хладни и пословично опрезни вук, коме ни људи ни животиње нису могли ништа, био је најпре изненађен. То изненађење претварало се све више у чуђење и чудну, недољиву радозналост. Испрва се присећао ко је и шта је, где се налази и шта треба да ради, и само је говорио сам себи: "Да се прво нагледам овог чуда невиђеног. Тако ћу од овог чудног шиљежета имати не само крв и месо него и његову необичну, смешну, луду и лудо забавну игру, какву курјачке очи још нису виделе. А његова крв и месо никад ми не гину, јер га могу оборити и заклати кад год хоћу, и учинићу то, али тек на свршетку игре, кад видим цело чудо докраја."

Мислећи то, вук је ишао за овчицом, застајући кад она застане и опружајући корак кад она убрза ритам игре.

Аска није мислила ништа. Само је из овог малог тела, које је било саткано од чистих сокова животне радости а осуђено на неминовну и непосредну смрт, извучила неочекивану снагу и невероватну вештину и разноликост покрета. Знала је само једно: да живи и да ће живети док игра, и што боље игра. И играла је. То није више била игра, него чудо.

Тако се – ново чудо! – и вуково чуђење претварало све више у дивљење, ствар потпуно непознату у вучијем роду, јер кад би вукови могли да се ичем на свету диве, они не би били оно што су. А то непознато осећање дивљења обезнанило је вука толико да га је ова изгубљена овчица, мртва од страха од смрти, вукла за собом као да га води на невидљивој али чврстој узици, везаној за невидљиву алку која му је протурена кроз њушку.

Идући тако месечарски, не гледајући где стаје и не дајући себи више рачуна о правцу у ком иде, вук је једнако понављао сам у себи: "Крв и месо овог шиљежета

никад ми не гину. Могу да га рашчеречим у сваком тренутку, кад ми се прохте. Него, да се нагледам чуда. Да видим још овај покрет, па још овај..."

И све тако, још овај, па још овај, а сваки је био заиста нов и узбудљив и обећавао идући, још узбудљивији. Промицале су, једна за другом, шумске чистине и сумрачни влажни ходници испод букава, застрти сувим лишћем.

Сто живота осећала је сада у себи мала Аска, а све њихове снаге употребила је да продужи један једини, свој живот, који је била већ прегорела.

Ми и не знамо колике снаге и какве све могућности крије у себи свако живо створење. И не слутимо шта све умемо. Будемо и прођемо, а не сазнамо шта смо све могли бити и учинити. То се открива само у великим и изузетним тренуцима као што су ови у којима Аска игра игру за свој већ изгубљени живот. Њено тело се више није замарало, а њена игра је сама из себе стварала нове снаге за нову игру. И Аска је играла. Изводила је све нове и нове фигуре, какве не познаје школа ниједног учитеља балета.

Кад би јој се учинило да се вук прибира и присећа ко је и шта је, онда је појачавала брзину и смелост своје игре. Изводила је преко оборених дебала необичне скокове, који су вука нагонили на смех и на ново дивљење и изазивали у њему жељу да се понове. Скакала је на поваљене букве и на оном јастучићу од маховине која их покрива, стојећи само на стражњим ногама, правила од себе белу, веселу чигру која заслепљује очи гледаоца. Затим би усправљена, само на предњим ногама, претрчала ситним и све бржим корацима неку равну и још зелену површину међу дрветима. Кад би наишла на отворену стрмину, спустила би се стрмоглаве, опонашајући смелу скијашицу, низ стазу од глатког сувог лишћа, али тако брзо као кад неко палцем превуче бриљантан "глисандо" преко клавијатуре: фууу-ит! А вук би се сашуљао за њом што брже може, само да не изгуби из вида ништа од игре. Још увек је понављао у себи да му, пре или после, крв и месо овог шиљежета не гину никад, само да види потпуно и до краја његову игру, али је то понављао сваки пут све краће и слабије, јер је у њему све више места заузимала игра и потискивала све остало.

А ни време ни дужину пута нису мерили ни вук ни Аска. Она је живела а он је уживао.

Кад су чули болни мекет овце Аје и разабрали узнемиреност која је ишла од стада до стада, чобани су изабрали између себе двојицу млађих и смелијих и послали их у шуму да потраже изгубљено непослушно шиљеже.

Један од њих је имао само дренову тољагу, али добру, а други је носио о рамену пушку, ако се тако може назвати оно нешто гараве каписларе. То је била славна старудија, јер се причало да је његов отац убио из ње, на самој огради свога тора, изгладнела вука. А и то, као све што се прича, ко зна како је било, и да ли је било или није. Свакако, то је било једино парче ватреног оружја на Стрмим Ливадама, и оно је служило више да подигне храброст и самопоуздање код чобана, него што је било стварно опасно за вукове.

Дошли су до ивице шуме и ту су мало оклевали, питајући се у ком правцу да крену. Јер у шуми има хиљаду улаза, а ко ће сагледати невидљиве трагове јагњећих папака. Пошли су по трагу зелене траве и добре паше, као најсигурнијем. Срећа их је послужила. Тек што су ушли мало дубље у шуму и испели се на малу узвисину, угледали су у дубини испред себе чудан приказ. Стали су и притајили се. Кроз дубок

отвор у грању могли су непримећени да виде: у смелим а правилним пируетама овчица Аска прелази зелену чистину, а за њом, на одстојању од неколико корака, клипше крупни олињали вук, и оборене њушке, сав у погледу, повлађује репом. Неколико тренутака чобани су стајали као скамењени од чуда, али онда су се прибрали. Кад је Аска дошла до првих дрвета и ту нагло променила облик и ритам игре, а вук се налазио још на чистини, окренут гледаоцима бочно, старији чобанин је скинуо пушку, нанишанио и опалио. Одјекнула је шума и полетело суво лишће са ретким, уплашеним птицама.

На окрајку чистине десила се неочекивана ствар. Из свог прекинутог покрета, као птица погођена у лету, пала је – Аска, а вук је као зелена сенка клиснуо у шуму. Чобани су стрчали и на равном месту нашли онесвешћену Аску. Никакве повреде није било на њој, али је лежала у шумској трави као мртва. Иза вука је остао крвав траг. Старији чобанин је напунио пушку, а млади је прихватио своју тољагу са обе руке, и тако су кренули за крвавим трагом. Ишли су споро и опрезно. Али није им требало много ићи. Рањени вук је имао санге да бежи свега стотинак корака, док му је рана била још врућа, а онда се срушио у једном честару. Стражњи део тела био му је одузет, али је предњим ногама копао земљу, измахивао главом и кезио зубе. Лако су га дотукли.

Сунце је било тек прошло половину неба кад су се чобани вратили. Силазили су загаситим пашњацима, између стада и торова. Млађи је везао курјака својом тканицом за стражње ноге и лако вукао низа страну његову крваву и издужену телесину. А старији је носио бело шилеже. Пребацио га је, по чобанском обичају, себи преко врата. Аскина лепа глава висила му је, као мртва, низ лево раме. Велика је била радост на Стрмим Ливадама. Било је честитања, граје и певања, и прекора и суза и поцикивања и веселог блејања без краја и конца.

Аска је дошла себи. Прибирала се споро, лежећи у трави непомична и скопнела, више слична баченом руну него живој овчици. Није осећала на себи здрава мишића ни жилице која није болела. Око ње је, сузна и пресрећна, ужурбано трчала њена мајка и купиле се овце и овнови као на чудо. Аска је дуго боловала и споро се опорављала од страшног доживљаја, али су њена младост и воља за животом, мајчина добра нега, и опште саучешће свих становника Стрмих Ливада најпосле савладали болест. И Аска је оздравила и постала послушна ћерка и добра ученица, а с временом и првакиња балета на Стрмим Ливадама.

По свету се писало и причало и певало о том како је овчица Аска надиграла и преварила страшног вука. Аска сама није никад говорила о свом сусрету са звером ни о својој игри у шуми. Јер, о највећим и најтежим стварима свога живота нико не воли да говори. Тек кад је прошло неколико година и кад је у себи преболела своје тешко искуство, Аска је по својој замисли поставила чувени балет, који су критичари и публика називали "Игра са смрћу", а који је Аска увек називала "Игра за живот".

После је живела дуго и срећно, постала играчица светског гласа, и умрла у дубокој старости.

И данас, после толико година, игра се тај њен чувени балет у ком уметност и воља за отпором побеђују свако зло, па и саму смрт.